

SALV

Strategische Adviesraad
voor
Landbouw en Visserij

ADVIES

Over de volgende vijf ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten

Miniraad

21|2012

22 maart 2012

SALV

04|2012

30 maart 2012

Inhoud

Krachtlijnen.....	3
Inleiding	5
Adviestekst	1
1. Algemene situering.....	1
2. Aandachtspunten	2
3. Discussiepunten	3
3.1. Inleiding	3
3.2. Grootte doelstellingen en kalibratie.....	4
3.3. Ecologische verbindingen als IHD	6
3.4. Doelstelling vleermuizen	14
3.5. Afstemming IHD met ruilverkaveling	16

Krachtlijnen

De Minaraad en de SALV ontvingen op respectievelijk 20 en 19 december 2011 een adviesvraag van de Vlaamse minister bevoegd voor Leefmilieu, Natuur en Cultuur over de volgende vijf ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten. De SALV en de Minaraad beslisten om gezamenlijk advies uit te brengen.

Discussiepunten

Grootte doelstellingen en kalibratie

De Raden bevelen aan dat deze discussiepunten worden meegenomen naar de werkgroep "kalibratie". In deze werkgroep dient een duidelijk afwegingskader te worden uitgewerkt, zodat zowel de voorwaarden uit de Habitatrichtlijn als de socio-economische randvoorwaarden meespelen. Daar de ruimtelijke allocatie van de doelstellingen pas duidelijk zal worden tijdens de implementatiefase van het instandhoudingsdoelstellingen (IHD)-proces, verwijzen de Minaraad en de SALV eveneens naar de werkgroep "instrumentarium en implementatie".

Voor wat de bosdoelstellingen betreft, schetsen de Raden de driedelige problematiek: (1) de verschillende manier waarop de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen (G-IHD) voor bossen werden geformuleerd; (2) het feit dat de bosdoelstellingen zeer ambitieus zijn; en (3) de onduidelijkheid over het juridische kader.

Ecologische verbindingen als IHD

In het advies wordt de visie van de natuur- en landbouworganisaties op de realisatie van verbindingen afzonderlijk weergegeven. De natuurorganisaties stellen dat er twee soorten verbindingen zijn die de Europese natuurrichtlijnen opleggen: (1) verbindingen voor het bereiken van de gunstige staat van instandhouding (GSVI voor habitats, habitattypische soorten en bijlagesoorten); en (2) verbindingen voor het verzekeren van de coherentie van het Natura 2000 netwerk. De in het advies voorgestelde aanpak gaat enkel in op verbindingen voor bijlagesoorten, waardoor er nog heel wat (juridische) onzekerheid blijft bestaan over de andere verbindingen m.b.t. het bereiken van de GSVI voor habitats en soorten. De landbouworganisaties stellen dat verbindingen enkel kunnen opgenomen worden als prioritaire maatregel als ze daadwerkelijk essentieel zijn voor het bereiken van de GSVI van bijlagesoorten en mits akkoord in de Vlaamse overleggroep.

Om de realisatie van noodzakelijke verbindingen te bewerkstelligen, stellen de Raden een stappenplan voor, gebaseerd op de voorgestelde methodiek van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB):

1. Stap 1: de lokale nood aan verbindingen wetenschappelijk onderbouwen in een motiveringsnota
2. Stap 2: de realisatie van verbindingen als prioritaire inspanning opnemen in het besluit over de IHD per speciale beschermingszone (S-IHD per SBZ)

De Minaraad en de SALV halen drie belangrijke punten aan, die men in rekening moet brengen bij de verdere uitwerking van dit stappenplan: (1) een goede invulling en implementatie van soortenbeschermingsprogramma's; (2) de relatie met Rode Lijsten; en (3) aandacht voor artikel 10 van de Habitatrichtlijn.

Doelstellingen vleermuizen

De Raden beschrijven bondig de problematiek van de doelstellingen en verbindingen voor vleermuizen buiten SBZ en onderstrepen de nood aan een wetenschappelijk onderbouwd referentiekader om de lokale GSVI van vleermuizen te beoordelen en op te volgen.

Afstemming IHD met ruilverkaveling

Volgens de Raden kan de oplossing voor dit discussiepunt het best voorbereid worden binnen het grote kader van de kalibratiewerkgroep. De Minaraad en de SALV menen ook dat dit discussiepunt het belang aantoont van een goede afstemming tussen (parallel) lopende planningsprocessen.

Inleiding

De Minaraad en de SALV ontvingen op respectievelijk 20 en 19 december 2011 een adviesvraag van de Vlaamse minister bevoegd voor Leefmilieu, Natuur en Cultuur over de volgende vijf ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten.

De adviesvraag wordt gesteld naar aanleiding van de beslissing van de Vlaamse Regering dd. 16 december 2011 (VR/2011 1612 DOC.1328) in uitvoering van artikel 9, § 1 van het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de aanwijzing van speciale beschermingszones en de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen van 3 april 2009: "*De minister stelt een voorontwerp van instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten vast voor een Europees te beschermen gebied [...]. De minister legt dat voorontwerp voor aan de Vlaamse Regering. De Vlaamse Regering neemt een principiële beslissing over het voorontwerp van instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten voor het desbetreffende gebied en vraagt hieromtrent advies aan de Milieu- en Natuurraad Vlaanderen, de SERV en de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij.*" Het besluit voorziet geen specifieke adviestermijn, maar de bevoegde minister heeft in haar brief om een advies verzocht "*volgens de gewone procedure*", wat een termijn van 30 dagen kan impliceren, i.e. tot 20 januari 2012. Er werd uitstel gevraagd tot de raadszitting van 22 maart 2012.

De adviesvraag heeft betrekking op vijf dossiers, die elk o.a. bestaan uit een nota aan de leden van de Vlaamse Regering en een ontwerpbesluit. Bijkomend hebben de Raden bij elk dossier een aantal bijlagen ontvangen, waaronder een (genummerd) rapport dat de instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten voor de betreffende speciale beschermingszone(s) onderbouwt, een landbouwgevoeligheidsanalyse en de verslagen van overlegvergaderingen.

De vijf ontwerpbesluiten waarover advies gevraagd wordt, betreffen concreet de volgende (groep van) speciale beschermingszones:

- In toepassing van de Habitatrictlijn: 'Hallerbos en nabije boscomplexen met brongebieden en heiden (BE2400009)' (*rapport 10*)
- In toepassing van de Habitatrictlijn: 'Vallei tussen Melsbroek, Kampenhout, Kortenberg en Veltem (BE2400010)' (*rapport 11*)
- In toepassing van de Habitatrictlijn: 'Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen (BE2300007)' (*rapport 12*)
- In toepassing van de Habitatrictlijn: 'Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuizenhabitat (BE2100045)' (*rapport 17*)
- In toepassing van de Habitatrictlijn: 'Heesbossen, Vallei van Marke en Ringven met valleigronden langs de Heerlese Loop (BE2100020)' (*rapport 21*)

Naast de Minaraad en de SALV is de adviesvraag ook gericht aan de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV). De SERV heeft beslist om, in analogie van de vroegere advisering van de strategische adviesraden over de instandhoudingsdoelstellingen, ook in deze fase van het proces geen (afzonderlijk) advies uit te brengen. Zo kunnen de SERV-leden zonder meer aan de werkzaamheden binnen de Minaraad deelnemen. De SALV en de Minaraad beslisten gemeenschappelijk advies uit te brengen.

Op 20 oktober 2011 heeft de Minaraad een advies vastgesteld over het jaarverslag van het IHD-beleid in 2010 en over de procesmatige aspecten in verband met de eerste acht

ontwerpbesluiten tot aanwijzing van speciale beschermingszones en tot vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten¹. De Minaraad en de SALV hebben een vervolg op dit advies vastgesteld op respectievelijk 19 en 27 januari 2012 over enkele inhoudelijke aspecten van de eerste acht S-IHD dossiers². Het voorliggende document vormt aldus nu een volgende deel in de advisering over de S-IHD.

De adviestekst werd voorbereid en besproken op de gezamenlijke WCOR-PWC-SALV vergaderingen van 10 februari 2012 en 9 maart 2012, en via tussentijdse schriftelijke procedures. Dit resulteerde in het huidige gezamenlijke Minaraad-SALV advies, dat op de zitting van de Minaraad en de SALV op respectievelijk 22 en 30 maart 2012 goedgekeurd werd.

Het advies werd unaniem goedgekeurd.

Walter Roggeman
Voorzitter Minaraad

Piet Vanthemsche
Voorzitter SALV

¹ Minaraad, advies van 20 oktober 2011 over het jaarverslag van het IHD-beleid in 2010 en over de procesmatige aspecten in verband met de eerste acht ontwerpbesluiten tot aanwijzing van speciale beschermingszones en tot vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten (2011|71)

² Minaraad en SALV, advies van respectievelijk 19 en 27 januari 2012 over enkele inhoudelijke aspecten van de eerste acht ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten (Minaraad 2012|06, SALV 2012|01)

Adviestekst

1. Algemene situering

- [1] **Vorige adviezen.** Op 20 oktober 2011 heeft de Minaraad een eerste maal advies uitgebracht over de specifieke instandhoudingsdoelstellingen (S-IHD), meer bepaald over het jaarverslag van het IHD-beleid in 2010 en over de procesmatige aspecten aangaande de eerste acht ontwerpbesluiten tot aanwijzing van speciale beschermingszones en tot vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten³. Dit advies behandelde enkel de algemene procesmatige kant van de S-IHD dossiers en ging dus niet nader in op inhoudelijke kwesties. De Minaraad heeft toen beslist om een dergelijke aanpak te hanteren om de adviezen over het IHD-jaarverslag en de S-IHD ontwerpbesluiten beter met elkaar te kunnen integreren. Een opsplitsing in deeladviezen schept ook de mogelijkheid om op het gepaste moment meer ten gronde te adviseren over bepaalde thema's.

Enkele van de inhoudelijke aspecten van de eerste acht S-IHD dossiers, die door verschillende actoren naar voren gebracht werden in het S-IHD-overlegproces, werden behandeld in een volgend S-IHD advies, dat door de Minaraad samen met de SALV vastgesteld werd op respectievelijk 19 en 27 januari 2012⁴. Dit advies dient men te beschouwen als een vervolg op het advies van 20 oktober 2011. De Raden hebben in het advies toen vastgesteld dat er over een aantal punten geen consensus gevonden kon worden. Deze punten hebben relevantie voor alle S-IHD dossiers en komen dan ook in verschillende dossiers terug. De Raden hebben zich daarom voorgenomen om bij de volgende adviezen over de S-IHD deze discussies opnieuw op te nemen en trachten af te ronden. Het huidige advies heeft dit voornemen ter harte genomen en sluit zodoende aan op het vorige advies. Het document vormt aldus een vervollediging van de reeks S-IHD adviezen en is op zijn beurt ook weer een opstap naar toekomstige adviezen over het thema.

- [2] **Aanpak en invulling huidig advies.** In het voorgaande S-IHD advies (zie hoger) zijn de Raden grotendeels vertrokken vanuit de structuur van de nota's aan de leden van de Vlaamse Regering. In deze documenten worden de inhoudelijke discussies opgedeeld in vier categorieën, afhankelijk van hun 'reikwijdte': (1) algemene kwesties, *i.e.* algemene 'vraagstukken' gekoppeld aan de vertaling van de Europese richtlijnen naar de praktijk, waarover meer duidelijkheid gegarandeerd moet worden voor de definitieve vaststelling van de S-IHD en prioriteiten (eind 2012); (2) algemene aandachtspunten, *i.e.* punten die van toepassing zijn op alle SBZ, maar niet specifiek uitgeklaard moeten zijn voor eind 2012, ze moeten wel de nodige aandacht krijgen in het verdere IHD-proces; (3) gebiedsspecifieke discussiepunten, *i.e.* punten gekoppeld aan de S-IHD en prioriteiten voor een gebied waarover geen consensus verkregen werd,

³ Minaraad, advies van 20 oktober 2011 over het jaarverslag van het IHD-beleid in 2010 en over de procesmatige aspecten in verband met de eerste acht ontwerpbesluiten tot aanwijzing van speciale beschermingszones en tot vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten (2011|71)

⁴ Minaraad en SALV, advies van respectievelijk 19 en 27 januari 2012 over enkele inhoudelijke aspecten van de eerste acht ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten (Minaraad 2012|06, SALV 2012|01)

ze worden daarom voorgelegd aan de Vlaamse Regering voor eind 2012; en (4) gebiedsspecifieke aandachtspunten, *i.e.* idem als (2), maar gekoppeld aan de manier hoe de doelen worden gerealiseerd in een bepaald gebied.

In zijn advies van 20 oktober 2011 heeft de Minaraad opmerkingen en aanbevelingen geformuleerd over de (procesmatige kant van) de 'algemene kwesties'. In het tweede S-IHD advies zijn de Minaraad en de SALV uitgegaan van de aandachts- en discussiepunten, die opgelijst stonden in de eerste acht S-IHD dossiers. In dit advies werd toen eerst een bondige synthese van deze punten gegeven in het licht van het lopende IHD-proces. De Raden probeerden hierbij dan telkens het probleem eerst feitelijk te duiden om dan vervolgens, waar mogelijk, aanbevelingen aan te reiken om tot een oplossing te komen. Op het einde van het advies hebben de Raden nog een aantal belangrijke punten afzonderlijk besproken, die in de dossiers zelf niet *as such* gekoppeld werden aan één van de hoger gedefinieerde termen (kwestie, aandachtspunt of discussiepunt), maar er wel nauw mee samenhangen.

De Minaraad en de SALV hebben voor dit S-IHD advies gekozen om een analoge aanpak te hanteren om een praktische eenvormigheid na te streven. De basis en de structuur van het voorliggende advies ligt dus ook in de aandachts- en discussiepunten van de vijf nieuwe S-IHD dossiers.

2. Aandachtspunten

[3] Algemene aandachtspunten. Tijdens het S-IHD overlegproces zijn er door de doelgroepen en administraties zes algemene aandachtspunten onderscheiden, die van toepassing zijn op alle speciale beschermingszones (SBZ), en dus ook op de vijf S-IHD-dossiers. De partners vragen om bij het verdere IHD-proces de nodige aandacht te geven aan deze punten, te meer omdat ze verband houden met bepaalde discussiepunten (zie hoofdstuk 3). Voor een overzicht van deze algemene aandachtspunten, alsook voor enkele aanbevelingen en opmerkingen erover, verwijzen de Raden naar het tweede S-IHD advies.

[4] Gebiedsspecifieke aandachtspunten. Tijdens het participatieproces van de vijf S-IHD werden ook gebiedsspecifieke aandachtspunten in beeld gebracht. Deze hebben betrekking op de manier waarop de doelen lokaal worden gerealiseerd. Ze zijn dus eerder van belang voor het verdere implementatietraject van de S-IHD. De partners vragen om hiermee bij de effectieve realisatie voldoende rekening te houden.

Het aantal en de inhoud van de aangehaalde punten zijn (sterk) uiteenlopend per dossier (zie Tabel 1). In twee dossiers (Hallerbos en Vlaamse Ardennen) staan meer dan 20 gebiedsspecifieke aandachtspunten opgelijst, wat opvallend hoger is dan in de eerste acht dossiers (alle minder dan tien). Door dit hoge aantal worden ze per sector weergegeven. Vaak houden de gebiedsspecifieke aandachtspunten van de vijf dossiers verband met de algemene aandachtspunten, alsook met de punten die naar voren kwamen in de eerste acht S-IHD dossiers (zie tweede S-IHD advies). Voorbeelden zijn o.a.: het creëren van kansen voor natuurlijke verbindingen voor soorten in de omgeving van een SBZ, het gefaseerd realiseren van doelstellingen in landbouwgebied (incl. flankerende maatregelen), het toepassen van een gerichte aankooppolitiek (niet enkel door overheid en natuursector), de nood aan afstemming met andere projecten in en nabij een SBZ, de optimalisatie van het beheer van natuurgebieden, het belang van erosiebestrijdingsmaatregelen, het

samenwerken met de jachtsector, het opvullen van kennislacunes, het voldoende rekening houden met lokale hydrologieproblemen, de noodzaak om lokale actoren zoveel mogelijk bij de realisatie te betrekken om het maatschappelijk draagvlak te verhogen en om voldoende aandacht besteden aan erfgoed en recreatie in het gebied.

- [5] **Algemene opmerkingen en aanbevelingen.** In navolging van het tweede S-IHD advies, blijven de Minaraad en de SALV het belang van de algemene en gebiedsspecifieke aandachtspunten onderstrepen. Het zijn thema's die belangrijk zijn voor de implementatie en evaluatie van de IHD. Het beleid zal er dus voldoende rekening mee moeten houden. Het overleg over de algemene aandachtspunten dient bij voorkeur reeds voor eind 2012 te gebeuren, bv. binnen de werkgroepen implementatie, impactanalyse en kalibratie, die opgericht werden om de respectievelijke kwesties te behandelen. De Minaraad verwijst in deze context ook naar zijn voorstel in het advies van 20 oktober 2011 om een zesde werkgroep op te richten.

3. Discussiepunten

3.1. Inleiding

- [6] **Situering.** In het S-IHD-overlegproces van de vijf dossiers werd zoveel mogelijk gezocht naar een consensus. Bij de meeste dossiers (4) waren er echter op het einde van de consultatieprocedure nog enkele punten waarover geen consensus verkregen kon worden. Dit aantal is vergelijkbaar per dossier (zie Tabel 1), wat suggereert dat de moeilijkheidsgraad van de lokale discussies in de onderscheiden dossiers vergelijkbaar is. Het aantal discussiepunten is evenwel duidelijk minder dan in de eerste acht dossiers (range: 0-7).

De discussiepunten hebben betrekking op de geformuleerde doelstellingen en de prioritaire inspanningen ('prioriteiten'), en zodoende dus op datgene wat in het Besluit van de Vlaamse Regering wordt opgenomen. De partners vragen dan ook aan de Vlaamse Regering om deze laatste discussiepunten te bespreken voor de definitieve vaststelling van de S-IHD eind 2012.

Tabel 1: Overzicht aantal gebiedsspecifieke aandachtspunten en discussiepunten per S-IHD-dossier

Bondige naam dossier	Aantal discussiepunten	Aantal aandachtspunten
Hallerbos	0	23
Kampenhout	2	5
Vlaamse Ardennen	2	33
Fortengordels Antwerpen	2	11
Heesbossen	2	4

- [7] **Aanpak.** In de vijf nota's aan de leden van de Vlaamse Regering wordt telkens een beschrijving gegeven van de nog openstaande discussiepunten. Soms is ook een antwoord van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) op het gestelde probleem van de betrokken partner(s) opgenomen.

Zoals ook het geval was in de vorige acht S-IHD dossiers, blijken veel gebiedsspecifieke discussiepunten een gemeenschappelijke basis te hebben. Ze komen om die reden terug in de dossiers. Gelijkaardige discussiepunten worden

daarom ook hier samengevoegd binnen één thema. De Raden leggen hierbij, waar relevant, een verband met het vorige S-IHD advies door ernaar te verwijzen of door dezelfde titels te gebruiken. Zo wordt ook de herkenbaarheid verhoogd.

In analogie met het vorige S-IHD advies, wordt hieronder door middel van fiches op basis van de nota's aan de leden van de Vlaamse Regering, de verslagen van de recentste overlegvergaderingen en de reactienota's van ANB, een bondig overzicht gereconstrueerd van de nog openstaande discussiepunten. Voor elk afzonderlijk discussiepunt wordt telkens het specifiek dossier waar het betrekking op heeft, vermeld, alsook de overlegpartners die het punt aangebracht hebben. De Minaraad en de SALV proberen vervolgens op basis van deze fiches en de input van hun leden, die deel uitmaken van het IHD-proces, een door de sectoren gedekte, evenwichtige synthese van het probleem te schetsen en waar mogelijk een oplossing te formuleren. Op die manier kan men algemene lijnen trekken, aangevuld met een toetsing aan eerdere adviezen van de Raden.

- [8] Algemene opmerking.** De Raden stellen vast dat, in tegenstelling tot de voorgaande reeks dossiers, het ANB niet bij alle discussiepunten een reactie geeft. De Minaraad en de SALV vragen om toch telkens een antwoord te formuleren daar dit de tegenstellingen die aan de basis van het probleem liggen, verheldert. De Raden stellen algemeen ook vast dat bepaalde discussiepunten slechts heel beperkt weergegeven worden in de dossiers, wat een goed begrip van de probleemstelling verder bemoeilijkt.

3.2. Grootte doelstellingen en kalibratie

[9] Overzicht.

- *Dossier(s):* Kampenhout, Vlaamse Ardennen
- *Partner(s):* Sector landbouw
- *Omschrijving:* De landbouwsector stelt de lokale uitbreidingsdoelstellingen voor graslandhabitats en bossen in vraag; realisatie van deze IHD zal een grote impact hebben op de landbouw, want in het gebied is een belangrijk landbouwgebruik aanwezig; men stelt de vraag of de doelstellingen niet bijgesteld of elders gerealiseerd kunnen worden met minder gevolgen voor de landbouw
- *Enkel reactie ANB in dossier Vlaamse Ardennen:* Bij het opstellen van de doelen wordt steeds uitgegaan van een minimale ruimtelijk impact. Door de nood aan aaneengesloten deelgebieden, is dit de enige mogelijke locatie waar een grote boskern kan nagestreefd worden. Voor wat betreft de leefbaarheid van de landbouw, wordt verwezen naar het algemeen aandachtspunt rond flankerend beleid. Het is niet de bedoeling om landbouw onmogelijk te maken. De sector kan actief betrokken worden bij de realisatie van de IHD, zie o.a. de besprekingen binnen de kwestie-werkgroep 'instrumentarium en implementatie'. Het is ook nog niet zeker of al de IHD op landbouwpercelen gerealiseerd zullen moeten worden. De latere implementatiefase zal hierover in overleg met alle betrokkenen meer duidelijkheid brengen.

- [10] Opmerkingen en aanbevelingen.** Voor wat betreft de discussie rond de grootte van de vooropgestelde doelstellingen, verwijzen de Minaraad en de SALV

naar hun vorige advies, waarin ze het belang benadrukken van een iteratief evaluatieproces van de G-IHD en de S-IHD na de vaststelling eind 2012. Een belangrijk punt dat bij een dergelijke evaluatie meegenomen dient te worden, is de socio-economische toets.

De kalibratie van de S-IHD op basis van de G-IHD, die momenteel gebeurt binnen de werkgroep kalibratie onder leiding van ANB, kan beschouwd worden als een eerste stap in dit iteratief proces. De partners van het overlegproces moeten de voorliggende discussiepunten meenemen in de besprekingen binnen deze kalibratiewerkgroep, waar de algemene problematiek van de bosdoelstellingen en kalibratie uitgebreid aan bod komt. In deze werkgroep moet een duidelijk afwegingskader uitgewerkt worden, zodat zowel de voorwaarden uit de habitatrictlijn als de socio-economische randvoorwaarden meespelen bij de allocatie van de bediscussieerde doelen. Het is hierbij belangrijk dat alle betrokkenen het eens raken over de te hanteren parameters voor de socio-economische voorwaarden.

Zoals ANB in haar reactie aangeeft, kan er pas zekerheid bekomen worden over (de impact van) de ruimtelijk allocatie van de doelstellingen in de implementatiefase van het IHD-proces. De Raden wensen voor deze fase het belang te benadrukken van een instrumentarium op maat van de betrokken actoren via o.a. een gedegen flankerend beleid en een fasering. De concrete invulling van een dergelijk instrumentarium voor de implementatie wordt momenteel besproken in de werkgroep 'instrumentarium en implementatie' onder leiding van ANB (zie ook reactie van ANB).

[11] Bosdoelstelling. De G-IHD voorzien een bosuitbreiding van 27.550-36.760 ha via omvorming en 5.870-9.190 ha via effectieve uitbreiding (Tabel 2). De Minaraad en de SALV stellen vast dat tijdens het S-IHD overlegproces een aantal kwesties naar voren gekomen zijn, die de implementatie van de bos-IHD kunnen bemoeilijken. De Raden achten het raadzaam om deze problematiek hier kort te schetsen, gezien het mee aan de basis ligt van de voorliggende discussiepunten. Volgens de Raden is de problematiek driedelig:

1. De methodiek, die gebruikt is om de G-IHD voor bossen te bepalen, blijkt anders te zijn dan die van de andere Europese habitattypes, wat een onevenwichtige afweging met zich mee kan brengen⁵;
2. De bosdoelstellingen zijn zeer ambitieus voor Vlaanderen. De IHD zullen gerealiseerd worden enerzijds door omvorming van bestaande bossen en anderzijds door effectieve uitbreiding. De oppervlakte van boskernen zal voldoende groot moeten zijn om de GSVI te halen (minimum structuurareaal). Dit alles zal een significante (ruimtelijke) impact op de landbouw met zich mee brengen. Een goed uitgewerkt flankerend beleid en een gefaseerde aanpak zullen, samen met een duidelijke afweging van wat via omvorming kan en via uitbreiding moet, dan ook nodig zijn om de bosdoelstellingen te realiseren;
3. De bosdoelstelling zal waarschijnlijk gedeeltelijk buiten SBZ gerealiseerd moeten worden wat tot (juridische) vragen leidt. Het is momenteel nog onduidelijk in welke mate er rechtszekerheid geboden kan worden voor het halen van de bos-IHD buiten SBZ.

⁵ Zie PowerPoint-presentatie over het bossenluik van de kalibratie, die op 8 september 2011 door ANB gepresenteerd werd aan de leden van de werkgroep kalibratie

De Minaraad en de SALV vragen om deze drie punten afdoende mee te nemen in de besprekingen van de kwestiewerkgroepen, zodat voor alle partners duidelijk wordt hoe men ermee zal omgaan in het verdere IHD-proces.

Tabel 2: Overzicht van de bostypes van de Habitatrichtlijn die voorkomen in Vlaanderen met hun actuele oppervlakte en G-IHD⁶.

Bostype	Actuele opp. (ha)		%	Actuele opp. binnen SBZ-H (ha)		G-IHD uitbreiding		G-IHD omvorming	
	Min.	Max.		Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
9110 - Beukenbossen van het type <i>Luzolo-Fagetum</i>	290	330	85%	246,5	280,5	50	100	20	40
9120 – Atlantische zuurminnende beukenbossen met <i>Ilex</i> en soms ook <i>Taxus</i> in de ondergroei	21000	27200	50%	10500	13600	2050	3200	12450	16600
9130 - Beukenbossen van het type <i>Asperulo-Fagetum</i>	2900	3600	60%	1740	2160	950	1260	975	1300
9150 - Midden-Europese kalkminnende beukenbossen behorend tot het <i>Cephalanthero-Fagetum</i>	3,7	3,7		3,7	3,7			5	20
9160 - Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen behorend tot het <i>Carpinion-Betuli</i>	2400	3500	50%	1200	1750	450	690	525	700
9190 - Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met <i>Quercus robur</i>	21000	27200	50%	10500	13600	520	890	4800	6400
91E0 - Bossen op alluviale grond met <i>Alnus glutinosa</i> en <i>Fraxinus excelsior</i>	10700	13000	50%	5350	6500	1800	3000	8775	11700
91F0 - Gemengde oeverformaties met <i>Q. robur</i> , <i>U. laevis</i> , <i>U. minor</i> , <i>F. excelsior</i> of <i>F. angustifolia</i> , langs de grote rivieren	9	11	85%	7,65	9,35	50	50		
Totaal	58303	74845		29547,85	37903,55	5870	9190	27550	36760

3.3. Ecologische verbindingen als IHD

[12] Overzicht.

- *Dossier(s)*: Kampenhout, Vlaamse Ardennen
- *Partner(s)*: Sector natuur
- *Omschrijving*: De sector is van mening dat er voor een aantal soorten en habitats ecologische verbindingen buiten SBZ opgenomen dienen te worden als S-IHD. Deze verbindingen zouden noodzakelijk zijn om de gunstige staat van instandhouding voor de betrokken soorten te realiseren.
- *Enkel reactie ANB in dossier Vlaamse Ardennen*: In de Vlaamse overleggroep werd afgesproken om geen doelen te formuleren buiten SBZ. Het kan wel nodig zijn om bepaalde maatregelen te nemen buiten SBZ. Dit dient te gebeuren in overleg met de betrokkenen in de implementatiefase.

[13] Voorgaand S-IHD-advies. Het discussiepunt rond de problematiek van ecologische verbindingen binnen en buiten speciale beschermingszones kwam reeds naar voren in de eerste acht S-IHD dossiers. In het advies over deze dossiers hebben de Minaraad en de SALV vastgesteld dat het

⁶ Tabel samengesteld op basis van Paelinckx, D., Sannen, K., Goethals V., Louette, G., Rutten, J., Hoffmann, M., 2009. Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen.

verbindingsprobleem een algemeen discussiepunt is, dat relevantie heeft voor veel S-IHD dossiers en dat in het IHD-overlegproces nog niet opgelost werd. Om die reden komt het, zoals te verwachten is, ook in de voorliggende reeks dossiers terug.

De Raden hebben in het vorige S-IHD advies de discussie over verbindingen nog niet voldoende naar een consensus toe kunnen uitwerken. Dit advies beperkte zich daarom voornamelijk tot een schets van de probleemstelling. De Raden hebben zich toen voorgenomen om de discussie bij een volgend advies over S-IHD opnieuw op te nemen. Intussen werd in de IHD-overleggroep op voorstel van ANB een methodiek (aanpak) afgesproken om de realisatie van verbindingen die noodzakelijk zijn voor het bereiken van de GSVI op te nemen als prioritaire inspanning in het S-IHD besluit⁷. De Minaraad en de SALV pikken in op deze nieuw voorgestelde methodiek en formuleren een aantal opmerkingen en aandachtspunten voor de verdere uitwerking. Er bestaat echter nog discussie tussen een aantal overlegpartners van het proces over welke verbindingen in die mate essentieel zijn voor de GSVI dat een opname bij de prioritaire inspanningen verantwoord is. In wat volgt lichten de Raden de standpunten van sommige partners eerst toe alvorens in te gaan op de vooropgestelde aanpak.

[14] Standpunt natuurorganisaties. De natuurorganisaties wensen er ten eerste op te wijzen dat er volgens de Europese richtlijnen twee soorten verbindingen zijn waaraan voldaan moet worden:

1. verbindingen die strikt noodzakelijk zijn om de GSVI van habitats en soorten binnen een betrokken SBZ te verzekeren voor:
 - bijlagesoorten (in functie van areaal, populatiegrootte en kwaliteit);
 - habitats (in functie van areaal, oppervlakte en kwaliteit);
 - habitattypische soorten (in functie van de levensvatbaarheid van de populatie, areaal en oppervlakte van het habitat).
2. verbindingen die noodzakelijk zijn om de coherentie van het Natura 2000 netwerk te verzekeren

De motivatie voor het eerste type verbinding voor *habitats en bijlagesoorten* vindt men terug in de definitie van “een gunstige staat van instandhouding voor habitats en soorten” in artikel 1 e) en i) van de Habitatrichtlijn, en in bijlage 8 bij elk S-IHD rapport, waarin de landschapsecologische principes beschreven worden die men hanteert om de GSVI te bereiken voor de Europese habitats en soorten. De motivatie voor bijlagesoorten wordt wetenschappelijk onderbouwd in de motivatienota's van het ANB.

In de beoordelingsnota van de WTC over het instrumentarium voor de S-IHD wordt eveneens het belang van landschapsecologie benadrukt. Men gaat hierbij in op het belang van het breder inschakelen van verschillende habitats in een ruimer netwerk om de GSVI te kunnen behalen⁸.

De nood aan verbindingen voor *habitattypische soorten* volgt uit artikel 1 van de Habitatrichtlijn, dat stelt dat voor de GSVI van habitats, de aanwezigheid van habitattypische flora en fauna een noodzaak is. Dit blijkt ook uit een recente (ontwerp)adviesnota van het INBO over de typische faunasoorten en de GSVI

⁷ Zie o.a. verslag vergadering van de Vlaamse Overleggroep van 12 januari 2012

⁸ WTC, 2010. Beoordelingsnota van de wetenschappelijke toetsingscommissie (WTC) in het kader van de S-IHD instrumenten voor de habitat- en Vogelrichtlijn, in opdracht van INBO, p. 64 e.v.

van Natura 2000 habitattypes⁹. Deze nota baseert zich o.a. op de Habitatrictlijn en bijhorende Europese voorschriften. In de nota wordt het volgende geschreven: *“het beoordelen van de staat van instandhouding (SVI) van een habitatype op gewestelijk niveau vindt plaats aan de hand van verschillende aspecten, waarvan 'typische soorten' er één is. Naast de florasoorten die inherent verbonden zijn aan een habitatype, [...], moet bij de beoordeling van de kwaliteit van een habitatype ook met de kenmerkende diersoorten rekening gehouden worden. In een rapport van DG Environment (2005) staat daarover het volgende: [...] de staat van instandhouding van een [habitattypische] soort wordt als 'gunstig beschouwd' wanneer: (1) uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven; en (2) het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden. Indien de staat van instandhouding (conservation status) van de typische soorten op gewestelijk niveau ongunstig is, is automatisch ook de staat van instandhouding van het betreffende habitatype ongunstig” (Europese Commissie, 2006).”¹⁰.*

Voor wat betreft de motivatie voor het tweede type verbinding, verwijzen de natuurorganisaties naar art. 3 en art. 10 van de Habitatrictlijn (zie ook punt [21]).

De natuurorganisaties wensen er tot slot ook nog op te wijzen dat in dit advies slechts een aanpak voorgesteld wordt voor bijlagesoorten. Op dit moment ontbreekt er dus nog een aanpak voor noodzakelijke verbindingen voor habitats, habitattypische soorten en coherentie-bevorderende verbindingen. Door het gebrek aan deze verbindingen zal de GSVI van bepaalde soorten en habitats niet altijd gegarandeerd kunnen worden (ook niet binnen SBZ), hetgeen (juridische) gevolgen kan hebben.

[15] Standpunt landbouworganisaties. De landbouworganisaties stellen dat verbindingen enkel opgenomen kunnen worden als prioritaire maatregel als ze daadwerkelijk essentieel zijn voor het bereiken van de GSVI van bijlagesoorten en mits akkoord in de Vlaamse overleggroep. Dit betekent dan dat de minimale voorwaarden, die de huidige LSVI-tabellen opleggen, niet bereikt kunnen worden binnen het SBZ (deel)gebied door het gebrek aan verbindingen. Het halen van de doelstellingen in het betrokken SBZ (deel)gebied moet dan ook noodzakelijk zijn voor het behalen van de regionale staat van instandhouding.

Volgende types verbindingen zijn volgens de landbouworganisaties niet essentieel:

1. de in deze reeks rapporten voorgestelde verbindingen door de natuursector: het ontbreken van een motiveringsnota voor een verbinding toont aan dat de voorgestelde verbinding niet essentieel genoeg bevonden wordt door INBO en ANB. Bovendien geldt de afspraak in de overleggroep dat er gewerkt wordt met de huidige LSVI-

⁹ INBO, 2012. Advies betreffende typische faunasoorten van de verschillende Natura 2000 habitattypes, in functie van de beoordeling van de staat van instandhouding op niveau Vlaanderen. INBO.A.2012.29.

¹⁰ INBO, 2012. Advies betreffende typische faunasoorten van de verschillende Natura 2000 habitattypes, in functie van de beoordeling van de staat van instandhouding op niveau Vlaanderen. INBO.A.2012.29, p. 2-3.

tabellen¹¹;

2. verbindingen die als doel hebben kleine geïsoleerde relictpopulaties buiten SBZ in contact te brengen met het SBZ waar de soort niet of in onvoldoende mate voorkomt; de landbouworganisaties stellen dat de prioritaire inspanningen in deze situaties eerder gericht moeten zijn op kwaliteitsverbeterende maatregelen voor de soort binnen SBZ, eventueel gekoppeld aan een herintroductieprogramma;
3. verbindingen die voorgesteld worden vanuit andere Vlaamse processen (zoals operationele uitvoeringsprogramma's afbakening buitengebied, waterbeheerplannen, provinciale natuurverbindingen,...) en die niet werkelijk essentieel zijn voor het bereiken van de goede staat van instandhouding.

[16] Nood aan gefaseerde aanpak. In het tweede S-IHD advies hebben de Minaraad en de SALV het centrale discussiepunt over verbindingen opgesplitst in twee kerndelen: een feitenkwestie en een juridische kwestie. De probleemstelling van elk deel kan teruggebracht worden tot een algemene basis (zie vorig advies):

1. Door de lokale versnippering in Vlaanderen zijn verbindingen binnen en buiten SBZ wetenschappelijk gezien noodzakelijk om de gunstige staat van instandhouding (GSVI) voor een aantal habitats en soorten te verzekeren.
2. De landbouworganisaties willen zich in dit stadium van het proces niet binden aan oppervlaktes en doelen voor verbindingsgebieden, omdat de socio-economische en juridische impact nog niet gekend is.

Het algemene luik van deze tweeledige problematiek manifesteert zich op het terrein in verschillende gebiedsspecifieke uitdagingen. Habitats en soorten hebben immers vaak hun eigen type verbinding nodig, afhankelijk van hun specifieke vereisten. Elke verbinding zal lokaal een andere socio-economische en ruimtelijke impact hebben en zodoende een alternatieve aanpak vergen. Om deze reden achten de Raden de uitwerking van een uniforme oplossing voor verbindingen niet realistisch. Ze stellen daarom voor verbindingen buiten SBZ een gefaseerde aanpak voor in twee stappen.

[17] Stap 1: de lokale nood aan verbindingen wetenschappelijk onderbouwen in een motiveringsnota. ANB heeft voor een aantal soorten en gebieden nota's opgesteld die de noodzaak van bepaalde verbindingen vanuit wetenschappelijk oogpunt motiveert (Tabel 3). Deze nota's moesten, zoals afgesproken met de partners, op het overleg met de Vlaamse Overleggroep als uitgangspunt dienen om tot een beslissing te komen over de eventuele opname van de betreffende ecologische verbindingen als doelstelling in de (bindende) S-IHD. De inhoudelijke discussie over voormelde nota's werd tot op heden echter nooit gevoerd omwille van de juridische onzekerheid, die grotendeels zijn oorsprong vindt in de discussie of een noodzakelijke verbinding als een maatregel dan wel als een doelstelling op zich beschouwd moet worden (zie voorgaande S-IHD advies).

¹¹ Zie vorige advies van de Minaraad en SALV van respectievelijk 19 en 27 januari 2012 over enkele inhoudelijke aspecten van de eerste acht ontwerpbesluiten van de Vlaamse Regering tot aanwijzing en vaststelling van speciale beschermingszones en de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten (Minaraad 2012|06, SALV 2012|01)

Tabel 3: Soorten en gebieden waarvoor verbindingen worden voorgesteld door ANB¹²

Soort	Gebied(en)
Vliegend hert	Zoniënwoud en Dijlevallei
Vroedmeesterpad	Zoniënwoud en Dijlevallei
Kamsalamander	Wingevallei en West-Vlaams Heuvelland
Knoflookpad	Vijvergebied Midden-Limburg
Boomkikker	Vijvergebied Midden-Limburg
Heikikker	Bosbeekvallei
Gladde slang	Bosbeekvallei en Vijvergebied Midden-Limburg
Hazelmuis	Voerstreek

De Minaraad en de SALV stellen vast dat er in de voorliggende twee dossiers, waar de verbindingsdiscussie opnieuw ter sprake komt, geen motiveringsnota's voor verbindingen opgenomen zijn. Dit zou zijn oorsprong vinden in het feit dat de vraag naar verbindingen hier als discussiepunt vanuit de Natuursector werd aangebracht en niet vanuit de auteurs van het rapport (ANB/INBO). Op de overleggroep is afgesproken dat ANB en INBO enkel motiveringsnota's opmaken voor verbindingen die zij wetenschappelijk noodzakelijk achten.

De Minaraad en de SALV zijn van mening dat het opstellen van een goede motiveringsnota altijd de eerste stap moet zijn in de discussie over lokale verbindingen. Een dergelijke nota biedt de mogelijkheid om concreet aan alle actoren te tonen waarom een bepaalde verbinding al of niet noodzakelijk is om de lokale GSVI te verzekeren. Het is hierbij belangrijk dat de nota voldoende wetenschappelijk onderbouwd is. Naast de ecologische noodzaak moet de motiveringsnota ook de lokale ruimtelijke impact zo duidelijk mogelijk weergeven. Men dient hierbij aan te geven welk type verbinding nodig is en welke oppervlakte-impact dit heeft (bv. haag van X meter lang en breed, bos van X meter breed). Elke motiveringsnota dient bij voorkeur concreet gekaderd te worden in het rapport dat de S-IHD onderbouwt. Op die manier wordt de significantie van de verbindingen gelinkt met het volledige SBZ en zijn IHD.

ANB heeft reeds met de partners van de overleggroep afgesproken dat het een inventaris zal opstellen van alle reeds opgestelde motiveringsnota's (zie Tabel 3)¹³.

[18] Stap 2: opname als prioritaire inspanning. De Minaraad en de SALV bevelen aan om die verbindingen waarvan in een motiveringsnota afdoende aangetoond werd dat ze wetenschappelijk noodzakelijk zijn voor de GSVI, op te nemen als prioritaire inspanning in de S-IHD besluiten. Dit zal volgens de Raden voldoende juridische garantie bieden dat prioritaire verbindingen ook effectief geïmplementeerd zullen worden.

De realisatie van verbindingen als prioritaire inspanning kan gebeuren in het kader van een soortenbeschermingsprogramma. De Raden sluiten hierbij aan bij het voorstel dat ANB op de overleggroep van 12 januari 2012 naar voren gebracht heeft om bij de prioritaire inspanningen (zoals vermeld in hoofdstuk acht van het S-IHD rapport) op te nemen dat er voor de betrokken soort een soortenbeschermingsprogramma opgesteld moet worden, dat aangeeft hoe, waar en door wie verbindingen gerealiseerd moeten worden en wat het juridisch

¹² door ANB aangeleverde inventarislijst, zoals afgesproken op de Vlaamse Overleggroep, zie verslag van de IHD-overleggroep van 1 februari 2012

¹³ Zie verslag van de IHD-overleggroep van 1 februari 2012

statuut is van deze verbindingen¹⁴. ANB heeft dit reeds (bij wijze van voorbeeld) voorgesteld voor de Hazelmuis in het dossier van de Voerstreek (SBZ-H BE 2200039). ANB plant in principe nu om dit retroactief ook voor andere soorten met verbindingsnota's te doen. De Raden beklemtonen dat een opname van een soortenbeschermingsprogramma als prioriteit altijd in dialoog moet gebeuren met de leden van de overleggroep

Het inzetten van een soortenbeschermingsprogramma kan volgens ANB en de Raden de (juridische) zekerheid bieden dat alle nodige maatregelen genomen worden op maat van specifieke (uitgangs)situaties om de GSVI te realiseren en te verzekeren. De implementatie van verbindingen zal hier dan een belangrijk deel van uitmaken. De Raden merken op dat naast een soortenbeschermingsprogramma ook andere instrumenten, zoals bijvoorbeeld een actie uit een bekkenbeheersplan voor vissen, kunnen ingezet worden.

De juridische grondslag van het soortenbeschermingsprogramma is terug te vinden in het Soortenbesluit¹⁵. Artikel 24 van dit besluit schept de mogelijkheid om voor bepaalde soorten een soortenbeschermingsprogramma vast te stellen om een goede staat van instandhouding te bereiken van die soorten op grond van de in dat verband vastgestelde IHD. Een dergelijke programma moet volgens artikel 26 opgemaakt worden op basis van een rapport dat ten minste de volgende tien onderdelen bevat:

1. een synthese van de kennis van de soort in kwestie;
2. de concrete doelstellingen voor het bereiken of behouden van de GSVI, op grond van vastgestelde IHD;
3. de bedreigingen voor de GSVI;
4. de mogelijkheden om de GSVI te bereiken;
5. een beschrijving van de actoren die te maken hebben met de soort in kwestie en die invloed kunnen hebben op de GSVI;
6. een beschrijving van de concrete maatregelen die kunnen genomen worden om bij te dragen tot de GSVI;
7. een verslag van het overleg dat gevoerd is met de actoren;
8. een voorstel van begroting, planning en prioritering van acties en maatregelen;
9. een beschrijving van de vast te leggen voortgangscntrole;
10. een sensibilisatie- of communicatiestrategie.

Maatregelen voor de realisatie van noodzakelijk verbindingen voor soorten buiten SBZ dienen opgenomen te worden in deel zes van het soortenbeschermingsrapport. De opgestelde motiveringsnota's voor deze verbindingen zullen op hun beurt een belangrijke basis vormen voor deel drie (gebrek aan verbindingen als dreiging van de GSVI), deel vier en deel zes (de implementatie van verbindingen als mogelijke oplossing).

De Minaraad en de SALV wensen de aandacht nog te vestigen op punt vijf van het soortenbeschermingsrapport. Dit deel vormt de opstap tot een gedragen socio-economische afweging van de vooropgestelde soortenbeschermingsmaatregelen in het soortenbeschermingsprogramma. De aangehaalde bespreking in [17] zal hier ook een belangrijke aanzet voor vormen. Het is dan uiteindelijk aan de bevoegde minister om een

¹⁴ Zie verslag vergadering van de Vlaamse Overleggroep van 12 januari 2012

¹⁵ Besluit van de Vlaamse Regering van 15 mei 2009 met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer

soortenbeschermingsprogramma vast te stellen, "rekening houdend met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met alle regionale en lokale bijzonderheden" (art. 27, §2).

De Minaraad en de SALV merken op dat algemene doelstellingen en maatregelen met het oog op de realisatie van verbindingen voor soorten en habitats binnen SBZ reeds opgenomen zijn als (vast te stellen) prioriteiten in de S-IHD ontwerpbesluiten. Bosuitbreiding in de vallei is bv. een prioriteit voor het Hallerbos en het verbinden van actuele boskernen is hier een belangrijk onderdeel van. Lokaal wenst men prioritair ook een "ecologisch samenhangend geheel van ecologisch hoogkwalitatieve graslanden met de nodige verbindingselementen (KLE)" te realiseren. Verder worden ook maatregelen vooropgesteld om het leefgebied van bepaalde vissoorten te verbinden in navolging van een kwaliteitsverhoging van waterlopen¹⁶. Gelijkaardige prioriteiten zijn ook opgenomen voor het gebied van de Vlaamse Ardennen¹⁷. De Raden stellen voor om in het kader van een soortenbeschermingsprogramma of ander instrument concreet uitvoering te geven aan deze prioriteiten.

[19] Invulling implementatie soortenbeschermingsprogramma. Voor de effectieve realisatie van verbindingen in het kader van een vastgesteld soortenbeschermingsprogramma zal een instrumentarium op maat van de betrokken actoren belangrijk zijn. Door de verscheidenheid aan verbindingen zal een waaier aan instrumenten nodig zijn. De Minaraad en de SALV bevelen aan dat de werkgroep 'instrumentarium en implementatie' zich onder leiding van ANB reeds in het huidige stadium van het IHD-overlegproces buigt over de mogelijke instrumenten die binnen een soortenbeschermingsprogramma voor verbindingen ingezet kunnen worden. Een belangrijk aspect hierbij is het garanderen van de continuïteit van kwaliteitsvolle verbindingen. Een soortenbeschermingsprogramma geldt in principe slechts voor maximaal vijf jaar, maar is weliswaar verlengbaar (art. 27, §3 van Soortenbesluit).

De Minaraad en de SALV wensen bij dit punt tenslotte nog mee te delen dat ANB momenteel een studie uitvoert aangaande een kritische doorlichting van het natuurbeleid in Vlaanderen ten aanzien van ecologische verbindingen¹⁸. Het betreft een algemene studie, die los van het IHD-proces is opgestart. De Raden achten deze studie belangrijk in het licht van de voorliggende discussiepunten. Ze hopen dat de resultaten vanuit beleidsoogpunt ook nuttig zullen zijn voor de implementatie van IHD-verbindingen en op die manier ook mee invulling zullen geven aan de eraan gekoppelde soortenbeschermingsprogramma's.

[20] Relatie met Rode Lijsten. Artikel 24 van het Soortenbesluit bepaalt dat soortenbeschermingsprogramma's enkel opgesteld kunnen voor soorten die "beschermd" zijn (zoals gedefinieerd in art. 9 van het Soortenbesluit) én opgenomen zijn in vastgestelde rode lijsten binnen de categorieën "uitgestorven", "met uitsterven bedreigd", "bedreigd" of "kwetsbaar" (hierna als "kritische" soorten bestempeld). Dit brengt met zich mee dat men voor Europees

¹⁶ Zie bijlage 2 bij het ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering in toepassing van de Habitatrichtlijn van de speciale beschermingszone 'BE2400009 Hallerbos en nabije boscomplexen met brongebieden en heidenen' en tot de vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen

¹⁷ Zie bijlage 2 bij het ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering in toepassing van de Habitatrichtlijn van de speciale beschermingszone 'BE2300007 Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen' en tot de vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen

¹⁸ Studie ANB met als titel "Kritische doorlichting van het natuurbeleid in Vlaanderen ten aanzien van ecologische verbindingen", afronding voorzien in najaar 2012

beschermde soorten enkel een soortenbeschermingsprogramma kan opmaken als ze opgenomen zijn in bijlage 1 van het Soortenbesluit en een "kritische" status hebben op de rode lijsten.

Een vergelijking van de reeds (voorlopig) vastgestelde rode lijsten en bijlage 1 van het Soortenbesluit toont aan dat aan deze twee voorwaarden niet voldaan is voor een aantal Europees beschermde soorten. Dit is bv. het geval voor de amfibieën Kamsalamander (*Triturus cristatus*) en Rugstreeppad (*Bufo calamita*). Voor deze soorten kan er dus wettelijk gesproken geen soortenbeschermingsprogramma opgemaakt worden. Deze vaststelling duidt op een gebrek aan congruentie tussen bijlage 1 en de rode lijsten, wat een belangrijke weerslag heeft op de uitvoering van het Europese soortenbeschermingsbeleid in Vlaanderen. In navolging van eerdere adviesverlening van de Minaraad¹⁹, vragen de Raden daarom om bijlage 1 van het Soortenbesluit en de rode lijsten beter op elkaar af te stemmen. Dit dient op korte termijn te gebeuren ten einde de vooropgestelde opmaak van soortenbeschermingsprogramma als prioritaire inspanning binnen het IHD-beleid juridisch mogelijk te maken.

De Minaraad en de SALV stellen ook vast dat niet alle rode lijsten tot op heden geactualiseerd en (opnieuw) vastgesteld zijn. Dit is bv. het geval voor zoogdieren. Als men een soortenbeschermingsprogramma wil opmaken voor de Hazelmuis is het aan te bevelen om eerst de rode lijst van deze faunagroep te actualiseren. Een dergelijke actualisatie moet gebaseerd zijn op een goed gestructureerd en gekaderd monitoringschema.

[21] Aandacht voor artikel 10 van de Habitatrichtlijn. In het kader van de discussie rond verbindingen buiten SBZ wensen de Raden te wijzen op de beoordelingsnota van de WTC over het instrumentarium voor de S-IHD²⁰. Hierin wordt expliciet gesteld dat men geen S-IHD kan toewijzen buiten SBZ zonder deze als SBZ aan te wijzen, aangezien S-IHD gekoppeld worden aan aangewezen gebieden. Wel kunnen er volgens deze nota doelstellingen en maatregelen worden uitgewerkt inzake de coherentie van Natura 2000. De WTC en de Raden vestigen hierbij de aandacht op artikel 3 en 10 van de Habitatrichtlijn²¹. Punt 1 en 3 van art. 3 luiden respectievelijk als volgt: *"Er wordt een coherent Europees ecologisch netwerk gevormd van speciale beschermingszones, Natura 2000 genaamd. Dit netwerk [...] moet de betrokken typen natuurlijke habitats en habitats van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen"*, en *"waar zij zulks nodig achten, streven de Lidstaten naar bevordering van de ecologische coherentie van Natura 2000 door het handhaven en in voorkomend geval ontwikkelen van de in artikel 10 genoemde landschapselementen die van primair belang zijn voor de wilde flora en fauna"*. Art. 10 specificeert dit verder als volgt: *"Wanneer de Lidstaten zulks in verband met hun ruimtelijkeordeningsbeleid en hun ontwikkelingsbeleid nodig achten, en met name om Natura 2000 ecologisch meer coherent te maken, streven zij ernaar een adequaat beheer te bevorderen van landschapselementen die van primair belang zijn voor de wilde flora en fauna. Het gaat daarbij om*

¹⁹ Minaraad, advies van 9 september 2011 over het ontwerp van ministerieel besluit tot vaststelling van de rode lijst amfibieën en reptielen (2011|49)

²⁰ WTC, 2010. Beoordelingsnota van de wetenschappelijke toetsingscommissie (WTC) in het kader van de S-IHD instrumenten voor de habitat- en Vogelrichtlijn, in opdracht van INBO, p. 145

²¹ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (1992L0043— NL— 01.01.2007 — 005.001— 2)

elementen die door hun lineaire en continue structuur (zoals waterlopen met hun oevers of traditionele systemen van terreinbegrenzing) of hun verbindingsfunctie (zoals vijvers of bosjes) essentieel zijn voor de migratie, de geografische verdeling en de genetische uitwisseling van wilde soorten."

Met artikel 10 onderstreept de Europese regelgever het mogelijke belang van landschapselementen in het streven naar een coherent Natura 2000 netwerk en de rol van ruimtelijk planning daarbij. Het artikel is eerder een *soft tool*, want de tekst houdt zich op de vlakte wat betreft juridische verplichtingen. Men zou het artikel als volgt kunnen interpreteren: als een lidstaat op basis van feitenkennis de nood aan verbindende landschapselementen vaststelt, wordt hij ertoe aangemoedigd om een adequaat beheer van deze elementen te bevorderen.

3.4. Doelstelling vleermuizen

[22] Overzicht.

- *Dossier(s)*: Fortengordels Antwerpen
- *Partner(s)*: sector natuur
- *Omschrijving*:
 1. Om een gunstige staat van instandhouding van de vleermuizen te bereiken, moeten ook doelstellingen en maatregelen geformuleerd worden buiten het SBZ. De huidige wetgeving biedt onvoldoende garanties dat zomerhabitats en noodzakelijke verbindingen in een gunstige toestand gebracht of gehouden worden.
 2. Het beogen van louter kwalitatieve doelstellingen biedt geen garantie op een goede staat van instandhouding. Er is een koppeling nodig met meetbare, kwantitatieve doelstellingen, zowel voor benodigde oppervlakte als voor populatiegrootte.
- *Reactie ANB*: geen

[23] Doelstellingen en verbindingen buiten SBZ. De Minaraad en de SALV stellen vast dat het eerste deel van het discussiepunt aansluit bij punt 3.3 voor wat betreft de realisatie van verbindingen die noodzakelijk zijn om de GSVI van vleermuizen te behalen. Voor het aanreiken van algemene oplossingsrichtingen wordt dus naar dit punt verwezen.

De Minaraad en de SALV wensen bij deze kwestie ook te verwijzen naar één van de basisafspraken tussen de doelgroepen van het overlegproces, met name de beperking van de S-IHD tot reeds afgebakende SBZ. Artikel 23 van de Intentieverklaring, die alle overlegpartners op 30 april 2009 ondertekend hebben, stelt in die zin dat de toewijzing en de uitvoering van de IHD binnen SBZ gebeurt, " *tenzij waar dit nodig is voor de bescherming van de in bijlage III van het Natuurdecreet opgenomen planten en diersoorten*". Instandhoudingsmaatregelen nodig voor de implementatie van de S-IHD kunnen volgens dit artikel enkel buiten SBZ voorzien worden nadat afspraken gemaakt werden met de betrokken actoren en op voorwaarde dat er rekening gehouden wordt met de geldende bestemmingen.

[24] Kwantitatieve doelstellingen. Voor de vleermuizen in het betreffende habitatrichtlijngebied worden inderdaad geen kwantitatieve oppervlakte- en

populatiedoelstellingen vooropgesteld (deeldiscussiepunt 2). Het rapport, dat de S-IHD onderbouwt, formuleert hier een aantal redenen voor: (1) het habitatrichtlijngebied omvat niet alle forten van het netwerk waarin vleermuizen voorkomen; (2) de verspreiding van de vleermuizen over de forten kan variëren van jaar tot jaar; en (3) het verwachte aantal zwerrende en overwinterend vleermuizen in het SBZ hangt af van een groot aantal variabelen buiten het SBZ, zoals o.a. de kwaliteit van de foerageergebieden, de aanwezigheid en/of verstoring van migratieroutes en de populatiegrootte in andere gebieden)²². Deze redenen zijn als argumentatie ook integraal opgenomen in bijlage 2 van het ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering.

Op gewestelijk niveau werden voor de 17 vleermuissoorten, waarvoor men G-IHD opgesteld heeft, ook geen kwantitatieve doelstellingen bepaald. De populatie G-IHD beperkt zich meestal tot een algemeen behoud of uitbreiding van de huidige populaties via een kwaliteitsverbetering van de habitats. Er wordt ook geen extra G-IHD oppervlakte voor het leefgebied voorzien, omdat er *“voor de meeste vleermuissoorten van uitgegaan wordt dat het behoud van kleinschalige landschapselementen samen met de oppervlakte-uitbreiding en de maatregelen, die nodig zijn voor het bereiken van de GSVI van een aantal habitattypes van Bijlage I van de Habitatrichtlijn en leefgebieden van soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn en Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn, volstaan om een GSVI te bereiken”*²³.

De Minaraad en de SALV kunnen zich vinden in de hoger aangehaalde redenen voor niet-kwantificatie van de IHD, maar wijzen toch op het belang van een wetenschappelijk onderbouwd referentiekader om de lokale GSVI te beoordelen en op te volgen. De Raden stellen voor dat er specifiek voor vleermuizen een concreet lange termijn monitoringsprogramma uitgewerkt wordt, toegespitst op IHD. Dit gebeurt bij voorkeur op bovenlokaal niveau, zodat lokale monitoringsresultaten binnen een groter geografisch kader geïnterpreteerd kunnen worden. Dit zal ook een onderlinge terugkoppeling toelaten. Nu reeds lopen (liepen) verschillende (lokale) monitoringsinitiatieven voor vleermuizen²⁴. Het S-IHD rapport onderstreept het grote belang van de opvolging en de uitbreiding van de bestaande monitoringsprojecten en formuleert daar ook enkele concrete aanbevelingen voor met het oog op de opmaak van een zoneringsplan (zie [25])²⁵.

[25] Zoneringsplan voor vleermuizen. Eén van de vooropgestelde prioritaire inspanningen voor de Antwerpse Fortengordel is de opmaak van een zoneringsplan voor alle forten²⁶. Een dergelijk plan geeft per fort objectief het belang van specifieke zones in ruimte en tijd aan voor vleermuizen (bv.

²² ANB, 2011. Rapport 17 – Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones - BE2100045 Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuisenhabitat, p. 90 e.v.

²³ Paelinckx, D., Sannen, K., Goethals, V., Louette, G., Rutten, J., Hoffmann, M., 2009. Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen, p. 90

²⁴ Zie bv. Paelinckx, D., Sannen, K., Goethals, V., Louette, G., Rutten, J., Hoffmann, M., 2009. Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen, p. 146

en http://www.natuurenbos.be/nl-be/over-ons/projecten/bataction/monitoring_vleermuizen.aspx

²⁵ Zie bv. Paelinckx, D., Sannen, K., Goethals, V., Louette, G., Rutten, J., Hoffmann, M., 2009. Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen, p. 243

²⁶ Zie bijlage 2 bij het ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering in toepassing van de Habitatrichtlijn van de speciale beschermingszone 'BE2100045 Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuisenhabitat' en tot de vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen

potentieel belangrijk, belangrijk of zeer belangrijk). Hierbij worden zowel winter-, zwerm- als zomerkolonies in rekening gebracht. Aan deze zonering zal men een functie koppelen, alsook een beheer, een toegankelijkheidsregeling en de mogelijkheden voor medegebruik. De implementatie dient vastgelegd te worden in een beheerplan dat op een gedetailleerde en wetenschappelijke manier per fort opgesteld wordt. Deze aanpak zou duidelijkheid en zekerheid bieden aan alle betrokkenen. De wijze waarop dit zoneringsplan opgemaakt wordt, zal bepaald worden in een maatregelenprogramma. Het S-IHD rapport reikt hier reeds een aanzet voor aan en definieert mogelijke categoriecriteriën. Goede monitoringsgegevens moeten de basis vormen van een zoneringsplan (zie ook [24])²⁷. Bij de opmaak van het maatregelenprogramma wenst ANB al de verschillende actoren actief te betrekken²⁸.

De Minaraad en de SALV stellen vast dat het onduidelijk is in welke mate leefgebieden en verbindingen voor vleermuizen buiten SBZ opgenomen zullen worden in een zoneringsplan of eraan gerelateerd zullen worden. Het S-IHD rapport benadrukt wel het belang van deze gebieden voor de GSVI²⁹. Het verhogen van de connectiviteit maakt ook deel uit van de prioritaire inspanningen die voorgesteld worden voor een aantal vleermuissoorten. Conform de aanpak die in het voorliggende advies geschetst wordt, vragen de Raden om na te gaan of bij de opmaak van een zoneringsplan voldoende rekening gehouden kan worden met de relevante leefgebieden van vleermuizen en of deze meegenomen kunnen worden in de afweging van de onderscheiden categorieën.

De Raden achten het raadzaam om een zoneringsplan te kaderen in een soortenbeschermingsprogramma voor vleermuizen, zodat binnen een groter raamwerk uitvoering gegeven kan worden aan de vooropgestelde prioritaire inspanningen in samenspraak met alle betrokkenen. ANB heeft zelf reeds aangegeven dat een zoneringsplan een onderdeel kan zijn van een soortbeschermingsprogramma. Het zoneringsplan zal daarom als instrument besproken worden op de kwestiewerkgroep implementatie³⁰. Op die manier zou er ook een voorlopige oplossing geboden kunnen worden voor het feit dat niet alle relevante leefgebieden van vleermuizen als SBZ afgebakend zijn.

3.5. Afstemming IHD met ruilverkaveling

[26] Overzicht.

- Dossier(s): Heesbossen
- Partner(s): sector landbouw, Departement Landbouw en Visserij
- Omschrijving: De partners kanten zich tegen de doelstellingen van 120 ha binnen SBZ, omdat de implementatie mogelijks een impact zal hebben op landbouwbedrijven. Ze vragen om de recent gemaakte afspraken binnen de ruilverkaveling, die een uitbreiding van 80 ha binnen SBZ voorziet, na te leven.
- Reactie ANB: De vooropgestelde oppervlakte van 120 ha is noodzakelijk voor het bekomen van een goede staat van

²⁷ ANB, 2011. Rapport 17 – Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones - BE2100045 Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuizenhabitat, bijlage 10, p. 243 e.v.

²⁸ Verslag projectgroep+ over de Antwerpse Fortengordels van 15 februari 2011, p. 8

²⁹ Zie bv. ANB, 2011. Rapport 17 – Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones - BE2100045 Historische fortengordels van Antwerpen als vleermuizenhabitat, p. 82

³⁰ Verslag van de IHD-overleggroep van 26 april 2011, p. 3

instandhouding. Binnen de ruilverkaveling werd de IHD van 120 ha voorzien, waarvan 80 ha binnen en 40 ha buiten SBZ. Dit werd oorspronkelijk zo in het S-IHD rapport opgenomen. In de Vlaamse overleggroep werd echter (later) afgesproken om geen doelen te formuleren buiten SBZ, waardoor de afspraken van de ruilverkaveling m.b.t. de 40 ha buiten SBZ niet meer aanvaard konden worden.

[27] Opmerkingen en aanbevelingen. De Minaraad en de SALV stellen samenvattend vast dat er vier feitelijke kwesties zijn: (1) het S-IHD rapport acht een uitbreiding van 120 ha vanuit wetenschappelijk oogpunt noodzakelijk voor de GSVI van de beoogde habitats in een beekdallandschap; (2) binnen de ruilverkaveling Rijkevorsel-Wortel werden reeds afspraken gemaakt om 80 ha IHD-uitbreiding te voorzien binnen SBZ; (3) IHD buiten SBZ zijn niet mogelijk conform de afspraak binnen de Vlaamse Overleggroep; en (4) het SBZ bevat een belangrijk landbouwgebied.

Het S-IHD rapport over het gebied meldt dat de ruilverkaveling Rijkevorsel-Wortel nog in onderzoek is. De maatregelen voor natuurinrichting zouden wel reeds goedgekeurd zijn door het ruilverkavelingscomité³¹. Deze goedgekeurde maatregelen hebben reeds een lokaal overlegproces doorlopen, waardoor het van belang is dat ze uitgevoerd worden volgens de vigerende afspraken. Volgens de Raden lijkt er lokaal reeds grotendeels een consensus te bestaan over de ruimtelijke allocatie van de 80 ha binnen SBZ. De partners in het IHD-overlegproces zijn het dus wel eens met het grootste deel van de uitbreidingsdoelstelling. Voor de resterende 40 ha dient echter nog een oplossing gevonden worden, waarbij de landbouwpartners om een socio-economische afweging vragen. Volgens de Raden kan de oplossing best voorbereid worden binnen het groter kader van de kwestiewerkgroep kallibratie, omdat het nu voornamelijk nog een kalibratieprobleem betreft. De resultaten van deze bespreking moeten in een latere fase leiden tot een meer gedragen ruimtelijke toekenning van de doelstellingen.

De Raden merken ten slotte op dat dit discussiepunt duidelijk het belang aantoonde van een goede afstemming tussen (parallel) lopende planningsprocessen.

³¹ ANB, 2011. Rapport 21 – Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones - BE2100020 Heesbossen, Vallei van Marke en Merkske en Ringven met valleigronden langs de Heerlese Loop, p. 48